

EUROPOS TARYBA

EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMAS

ANTRASIS SKYRIUS

GALUTINIS NUTARIMAS DĖL

Jūratės LENKAUSKIENĖS pareiškimo Nr. 6788/02
prieš Lietuvą

PRIIMTINUMO

Europos Žmogaus Teisių Teismas (Antrasis skyrius), 2008 m. gegužės 20 d. posėdžiaujant kolegijai, sudarytai iš:

pirmininkės Françoise Tulkens,

teisėjų Antonella Mularoni,

Ireneu Cabral Barreto,

Vladimiro Zagrebelsky,

Dragoljub Popović,

András Sajó,

teisėjos, paskirtos nuo Lietuvos, Ineta Ziemele,

ir *skyriaus kanclerės* Sally Dollé,

atsižvelgdamas į aukščiau nurodytą pareiškimą, paduotą 2002 m. vasario 1 d.,
atsižvelgdamas į atsakovės Vyriausybės pateiktą nuomonę ir į pareiškėjos kaip atsakymą
pateiktą nuomonę,

atsižvelgdamas į 2005 m. lapkričio 3 d. nutarimą dėl priimtimumo,
po svarstymo nusprendė:

FAKTAI

Pareiškėja Jūratė Lenkauskienė yra Lietuvos pilietė, gimusi 1957 m., gyvenanti Kaune. Ji vertėsi brokerinių paslaugų teikimo verslu.

Pareiškėjai Teisme atstovavo G. Zavtrakovas, Kaune praktikuojantis advokatas. Lietuvos Vyriausybei („Vyriausybei“) atstovavo jos atstovė Elvyra Baltutytė.

Šalių pateikti bylos faktai gali būti apibendrinti kaip nurodyta toliau.

I. BYLOS APLINKYBĖS

2000 m. gruodžio 29 d. Kauno miesto apylinkės teismas nuteisė pareiškėją už bendrininkavimą klastojant svarbų oficialų dokumentą (tuo metu galiojusio Baudžiamojo kodekso 18 straipsnio 6 dalis ir 207 straipsnio 2 dalis). Teismas, *inter alia*, konstatavo, kad pareiškėja susitarė su S.K., policijos pareigūnu, veikiančiu slaptai pagal nusikalstamą veiką imituojančio elgesio modelį pagal 1997 m. Operatyvinės veiklos įstatymą, suklastoti keletą spaudų S.K. pase už 1200 litų (apie 350 eurų). Nusikalstamą veiką imituojančio elgesio modelyje, kurį pagal policijos surinktą informaciją sankcionavo generalinio prokuroro

pavadootojas, buvo nurodoma, kad pareiškėja už užmokestį užsiima pasų ir vizų klastojimu bei kelionių į Jungtines Amerikos Valstijas organizavimu. Todėl modelis leido S.K. vienerių metų laikotarpiu gauti minėtus suklastotus dokumentus iš pareiškėjos ir jos bendrininkų.

Apylinkės teismas konstatavo, kad pareiškėja minėtoje veikloje bendrininkavo su kitais bendrininkais – kaltinamaisiais R.B. ir G.D. Teismas išsamiai ištyrė nusikalstamą veiką imituojančio elgesio modelį ir jo taikymą, apklausė S.K.; jam klausimus pateikė ir kaltinamosios gynėjas. Be to, teismas apklausė pareiškėją ir kitus kaltinamuosius, taip pat tinkamais pripažino slapta įrašytus S.K., R.B. ir pareiškėjos pokalbius, kurių teisėtumo pareiškėja neginčijo. Pareiškėja buvo nuteista aštuoniolikai mėnesių laisvės atėmimo su 2500 litų bauda (apie 724 eurai).

2001 m. balandžio 3 d. Kauno apygardos teismas atmetė pareiškėjos apeliacinį skundą, konstatuodamas, *inter alia*, kad žemesnės instancijos teismas objektyviai ir visapusiškai ištyrė bylos aplinkybes ir kad nėra duomenų, patvirtinančių, jog pareiškėja buvo sukurstyta padaryti nusikaltimą.

2001 m. gegužės 8 d. pareiškėja pateikė kasacinį skundą, kuriame, *inter alia*, nurodė, kad nusikaltimo nedarė, tačiau buvo S.K. išprovokuota. Pareiškėja tvirtino, kad S.K. ėmėsi iniciatyvos: 1999 pradžioje kelių savaičių laikotarpiu skambino jai 15 kartų, darė psichologinį spaudimą. Dėl to pareiškėja du kartus su juo susitiko, tačiau jų pokalbiuose (kuriuos S.K. slapta įrašė) nėra jokių įrodymų, patvirtinančių, kad ji būtų įsitraukusi į kokias nors nusikalstamas veikas. Vis dėlto laikraščių straipsniuose buvo teigiama, kad pareiškėja priklausė asmenų grupei, klastojusiai vizas, todėl pareiškėja buvo pripažinta kalta dar iki bylos nagrinėjimo pabaigos.

2001 m. birželio 26 d. Aukščiausiasis Teismas atsisakė priimti pareiškėjos skundą, nutartyje nurodydamas:

„Pateiktame skunde ginčijamos teismo ištirtais įrodymais nustatytos faktinės bylos aplinkybės. Pažymėtina, kad kasatorė, tvirtindama, jog nusikaltimo, už kurį nuteista, nepadarė, prašo ne nutraukti bylą, o ją grąžinti nagrinėti iš naujo apylinkės teisme, nurodydama, kad teisminis tardymas buvo atliktas neišsamiai. Tačiau šis jos tvirtinimas yra deklaratyvus, nes skunde neįvardijama, kokių konkrečių aplinkybių teismas neištyrė. Kasacinio skundo turinys iš esmės atkartoja apeliacinį skundą, kuris taip pat buvo paduotas dėl nuosprendyje išdėstytų išvadų neatitikimo faktinėms bylos aplinkybėms. Skunde pateikti argumentai buvo pilnai išnagrinėti bylos apeliacinio nagrinėjimo metu, nutartyje išdėstant motyvuotas išvadas.“

2001 m. birželio 27 d. pareiškėja, remdamasi tais pačiais argumentais, pakartotinai pateikė kasacinį skundą. 2001 m. spalio 16 d. Aukščiausiasis Teismas dar kartą tuo pačiu pagrindu, kaip anksčiau, atsisakė šį skundą priimti. Aukščiausiasis Teismas prieš priimdamas minėtas nutartis abiem atvejais išklaušė prokurorą ir gynėją.

Paaiškėjo, kad pareiškėjai laisvės atėmimo bausmės atžvilgiu buvo pritaikyta amnestija; tačiau ji sumokėjo baudą.

II. BYLAI REIKŠMINGA VIDAUS TEISĖ IR PRAKTIKA BEI TARTAUTINĖ TEISĖ

Bylai reikšminga vidaus teisė ir praktika, taip pat tarptautinė teisė, susiję su slapta policijos veikla ir nusikalstamą veiką imituojančio elgesio modeliais, pateikti 2008 m. vasario 5 d. sprendime byloje *Ramanauskas prieš Lietuvą* ([DK] Nr. 74420/01, 31-37 p.). Minėtame sprendime ypatingas dėmesys apkreipiamas į prokuratūros įgaliojimų sankcionuoti nusikalstamą veiką imituojančio elgesio modelius, dėl kurių pagal 1997 m. Operatyvinės veiklos įstatymą kreipiasi policijos pareigūnai, apibūdinimą (*ibid.* 32 p.). Siekiant užkirsti kelią policijos pareigūnų provokacijai arba sukurstymui padaryti nusikaltimą, minėtų įgaliojimų apimtį apibrėžia nacionalinių teismų praktika, ypač Konstitucinio Teismo 2002 m. gegužės 8 d. nutarimas (*ibid.* 34 p.).

Bylai reikšmingos Baudžiamojo proceso kodekso nuostatos:

418⁽¹⁾ straipsnis (galiojo iki 2003 m. balandžio 30 d.)

„Įsiteisėję nuosprendis ar nutartis apskundžiami ir bylos nagrinėjamos kasacine tvarka, jeigu:

- 1) netinkamai pritaikytas baudžiamasis įstatymas (šio kodekso 386 straipsnis);
- 2) padaryti esminiai baudžiamojo proceso įstatymo pažeidimai (šio kodekso 382 straipsnis);
- 3) padaryti esminiai baudžiamojo proceso įstatymo pažeidimai nagrinėjant bylas apeliacine tvarka: neišnagrinėtas byloje paduotas apeliacinis skundas; neįvykdyti, nagrinėjant bylą, kasacinės instancijos teismo nutartyje pateikti nurodymai, taip pat padaryta kitokių įstatymo pažeidimų, kuriuos kasacinės instancijos teismas gali pripažinti esminiais pažeidimais.“

382 straipsnis (galiojo iki 2003 m. balandžio 30 d.)

„Esminiais baudžiamojo proceso įstatymo pažeidimais pripažįstami tokie šio [Baudžiamojo proceso] kodekso reikalavimų pažeidimai, kurie atėmė ar suvaržė proceso dalyvių teises arba kitokiu būdu sukliudė teismui visapusiškai išnagrinėti bylą ir paveikė teisėto bei pagrįsto nuosprendžio priėmimą.

Kiekvienu atveju nuosprendis turi būti panaikintas, jeigu:

- 1) pažeista nuteistojo teisė turėti gynėją;
- 2) pažeista nuteistojo teisė naudotis gimtąja kalba ar kita kalba, kurią jis moka, arba byla išnagrinėta nedalyvaujant vertėjui;
- 3) kai kaltinamajam nepareikštas kaltinimas;
- 4) pabaigus parengtinį tardymą kaltinamasis nesupažindintas su byla, išskyrus atvejus, kai kaltinamasis nebuvo supažindintas su visa bylos medžiaga dėl šio kodekso 226 straipsnio 6 dalies ir 228 straipsnio 3 dalies numatytų aplinkybių;
- 5) kaltinamasis neatiduotas teismui;
- 6) byla išnagrinėta teismo, kuriam ji neteisminga;
- 7) byla išnagrinėta nedalyvaujant teisiamajam, kai pagal įstatymą jo dalyvavimas yra būtinas;
- 8) bylą išnagrinėjo neteisėta teismo sudėtis;
- 9) (...) dalyviams nesuteiktas žodis teisminiuose ginčiuose;
- 10) teisiamajam nesuteiktas paskutinis žodis;
- 11) priimant nuosprendį pažeistas svarstymo slaptumas;
- 12) nėra byloje teismo posėdžio protokolo.“

427 straipsnis (galiojo iki 2003 m. balandžio 30 d.)

„Asmenims, išvardytiems šio kodekso 425 straipsnyje, užtikrinama teisme galimybė susipažinti su kasaciniu skundu ir papildomai surinkta medžiaga.

Kasacinės instancijos teismas bylas nagrinėja viešame teismo posėdyje, išskyrus šio kodekso 16 straipsnyje nurodytus atvejus.

Paskirtu bylai nagrinėti laiku kolegijos pirmininkas pradeda teismo posėdį ir paskelbia, kuri byla, dėl kieno kasacinio skundo ir dėl kurio teismo nuosprendžio ar nutarties turi būti nagrinėjama. Paskui kolegijos pirmininkas įsitikina, kas atvyko į posėdį ir ar buvo informuoti apie bylos nagrinėjimo laiką asmenys, nurodyti šio kodekso 425 straipsnyje. Po to kolegijos pirmininkas paskelbia teismo sudėtį ir paklausia atvykusius į posėdį asmenis, ar jie turi pareiškimų dėl nušalinimo. Tokius pareiškimus teismas išsprendžia šio kodekso 29-32 straipsniuose nustatyta tvarka.

Bylos nagrinėjimo pradžioje kolegija savo iniciatyva ar proceso dalyvių prašymu gali apsvarstyti, ar kasacinis skundas atitinka įstatymo reikalavimus ir ar jame yra šio kodekso 418⁽¹⁾ straipsnyje nustatyti kasaciniai pagrindai. Išklaušęs atvykusius į teismo posėdį asmenų nuomonę, teismas tuo klausimu priima nutartį. Teismo nutartis, kuria priimamas sprendimas palikti skundą nenagrinėtą, o teismo procesą nutraukti, priimama pasitarimo kambaryje. Tokia nutartis paskelbiama į posėdį atvykusiems asmenims.

Jeigu posėdžio pradžioje nebuvo pagrindo svarstyti skundo palikimo nenagrinėto klausimą arba svarstant šį klausimą buvo nutarta tęsti posėdį, kasacinis skundas nagrinėjamas teisme iš esmės.

Kolegijos pirmininkas paklausia atvykusius į posėdį asmenų, ar jie turi prašymų. Dėl pareikštų prašymų teismas priima nutartį.

Vienas iš teisėjų savo pranešime išdėsto bylos esmę, nuosprendžio ar nutarties, taip pat kasacinio skundo turinį.

Po teisėjo pranešimo nagrinėjimo teisme dalyviai turi teisę žodžiu duoti paaiškinimus. Pirmiausia kalba skundą padavusios šalies nagrinėjimo teisme dalyviai, iš jų pirmam žodis suteikiamas kasatoriui. Po kitos šalies nagrinėjimo teisme dalyvių kalbų žodis papildomiems paaiškinimams suteikiamas visiems nagrinėjimo teisme dalyviams. Paskutinis žodis papildomiems paaiškinimams suteikiamas nuteistajam ar išteisintajam arba jų gynėjui. Jeigu yra abipusių skundų, pirmiausia paaiškinimus duoda kaltinimo proceso šalies nagrinėjimo teisme dalyviai.

Teismas, išnagrinėjęs bylą, priimti nutarties išeina į pasitarimo kambarį. Priėmęs nutartį, teismas grįžta į teismo posėdžio salę, ir kolegijos pirmininkas ar kitas teisėjas paskelbia rezoliucinę nutarties dalį ir išdėsto jos

NUTARIMAS LENKAUSKIENĖ PRIEŠ LIETUVĄ 4

priėmimo argumentus. Motyvuotą nutartį surašo ir ją pasirašo visa teismo teisėjų kolegija ne vėliau kaip per septynias dienas nuo sprendimo priėmimo.

Jeigu, išnagrinėjus bylą kasacine tvarka, nuteistasis turi būti iš suėmimo paleistas, nutartis turi būti galutinai surašyta ir perduota vykdyti tą pačią dieną.

Teismo posėdyje rašomas protokolas.“

SKUNDAI

Pagal Konvencijos 6 straipsnį pareiškėja skundėsi, kad buvo valstybės institucijų, veikiančių per S.K., kurstymo auka, dėl ko buvo neteisingai nuteista už dokumentų klastojimą. Pareiškėja tvirtino, kad jos kaltę patvirtinantys įrodymai buvo neteisėti ir turėjo būti pripažinti neleistiniais, taip pat kad teismai nesilaikė nešališkumo. Pareiškėja savo pareiškimuose trumpai nurodė tariamai neigiamą žiniasklaidos kampaniją, nukreiptą prieš ją. Pareiškėja taip pat skundėsi, kad Aukščiausiasis Teismas nenagrinėjo jos kasacinių skundų, nekreipdamas dėmesio į pareiškėjos tvirtinimus dėl provokacijos, išdėstytus 2001 m. gegužės 8 d. ir birželio 27 d. skunduose.

TEISĖ

Pareiškėja skundėsi, kad buvo S.K., slapta veikiančio policijos pareigūno, sukurstyta padaryti nusikaltimą, kurio, be S.K. įsikišimo, nebūtų niekada dariusi. Ji taip pat skundėsi dėl proceso ir bylos baigties nacionaliniuose teismuose bei neigiamos žiniasklaidos kampanijos. Pareiškėja rėmėsi Konvencijos 6 straipsniu, kuris, be kita ko, numato:

„1. Kai yra sprendžiamas tam [tikram asmeniui] (...) pareikšto kokio nors baudžiamojo kaltinimo klausimas, toks asmuo turi teisę, kad bylą (...) teisingai išnagrinėtų (...) teismas. (...)“

Vyriausybė išankstiniuose prieštaravimuose tvirtino, kad pareiškėja laiku ir tinkamai nepanaudojo vidaus teisinių gynybos priemonių, kaip to reikalauja Konvencijos 35 straipsnio 1 dalis. Vyriausybė nurodė, kad kasaciniuose skunduose pareiškėja nekėlė jokių teisės klausimų, tik fakto, kurie nėra nagrinėjami kasacinio nagrinėjimo metu (tuo metu galiojusio Baudžiamojo proceso kodekso 382 straipsnio 1 dalis ir 418¹ straipsnis). Tai yra pareiškėja neginčijo nusikalstamą veiką imituojančio modelio sankcionavimo teisėtumo. Dėl šios priežasties pareiškėjos kasaciniai skundai nebuvo priimti, tačiau tik po to, kai buvo išklausti prokuroro ir pareiškėjos bei jos gynėjo paaiškinimai.

Vyriausybė pažymėjo, kad kasacija yra ypatinga skundo forma, ribojama teisės klausimais, kai du žemesnės instancijos teismai jau yra bylą ištyrę visais aspektais. Dėl to kasaciniame skunde turi būti keliami teisės taikymo ir aiškinimo, o ne fakto klausimai. Vyriausybė teigė, kad vien tvirtinimas, jog pareiškėja buvo išprovokuota padaryti nusikaltimą, nėra svarbus teisės klausimas, reikalaujantis nagrinėjimo kasacine tvarka. Aukščiausiais Teismas du kartus išsamiai tyrė pareiškėjos kasacinį skundą, tačiau abu kartus atsisakė jį priimti.

Pareiškėja nesutiko; teigė, kad institucijos išprovokavo ją padaryti nusikaltimą ir kad po to jai nebuvo suteikta teisė skųstis Aukščiausiajam Teismui. Ji padarė išvadą, kad dėl to jos byloje buvo pažeistas Konvencijos 6 straipsnis.

2005 m. lapkričio 3 d. paskelbdamas pareiškimą priimtinu, Teismas išankstinį prieštaravimą prijungė prie pareiškimo esmės. Tačiau dabar Teismas, visapusiškai susipažinęs su byla, yra įtikintas Vyriausybės argumentų, kad pareiškėja laiku ir tinkama forma efektyviai nepanaudojo kasacinio skundo teisės. Jos kasaciniuose skunduose Aukščiausiajam Teismui buvo ginčijami faktiniai patraukimo baudžiamajon atsakomybėn pagrindai, tačiau nekeliama teisės klausimai dėl nusikalstamą veiką imituojančio elgesio modelio ar slaptų agentų kurstymo arba provokacijos. Todėl pati pareiškėja kalta dėl to, kad Aukščiausiasis Teismas

NUTARIMAS LENKAUSKIENĖ PRIEŠ LIETUVĄ 5

atsisakė nagrinėti kasacinius skundus, ir negali skųstis dėl negalėjimo pasinaudoti teise į teismą. Pareiškėja savo pareiškime ir vėlesniuose paaiškinimuose taip pat kėlė panašius fakto klausimus.

Remiantis Konvencijos 35 straipsnio 4 dalimi, Teismas gali paskelbti pareiškimą nepriimtinu bet kurioje proceso stadijoje, net ir priėmęs nutarimą dėl priimtumo. Atsižvelgdamas į tai, Teismas daro išvadą, kad pareiškėja nepanaudojo vidaus teisinių gynybos priemonių, todėl byla, pagal Konvencijos 35 straipsnio 1 ir 4 dalis, nepriimtina.

Dėl šių priežasčių Teismas vienbalsiai

Skelbia pareiškimą nepriimtinu.

Sally Dollé
Kanclerė

Françoise Tulkens
Pirmininkė